

מצוות כיבוד אב כגורם בקביעת מקום הדיון

ראשי פרקים

- א. כפיית הנתבע לדון בעירו של התובע משום כיבוד אב
- ב. אין כופין על מצוות כיבוד אב, שמתן שכרה בצידה
- ג. שיטות הראשונים בביאור הכפייה בצדקה וההשלכות לקביעת מקום הדיון
- ד. מחלוקת הפוסקים האם ב"ד רשאי לכפות על קיום מ"ע שמתן שכרה בצידה
- ה. התובע הולך אחר הנתבע – מעיקר הדין או מכוח תקנה?
- ו. זכות הנתבע מכח תקנה – השלכות לכיבוד אב
- ז. זכות הנתבע מכח מוחזקותו – השלכות לכיבוד אב
- ח. זכות לבית דין לקבוע מקום הדיון
- ט. סיכום

א. כפיית הנתבע לדון בעירו של התובע משום כיבוד אב

קיימא לן לעניין מקום הדין שהתובע הולך אחר הנתבע, ולכן אם התובע והנתבע גרים במקומות שונים יתקיים הדיון בביה"ד שבמקומו של הנתבע. וכן פסק הרמ"א חו"מ יד, א (ומקורו במהרי"ק).

מקרה חריג לדין זה פסק הרמ"א (שם) וז"ל:

אב שיש לו תביעה על בנו צריך לילך הבן אע"פ שהוא הנתבע אחר אביו כמו שנתבאר (בי"ד סי' ר"מ).

דין זה הובא גם ברמ"א בהלכות כיבוד אב ואם (יו"ד רמ, ח) וז"ל:

בן שיש לו דין עם אביו והאב הוא תובע הבן, צריך הבן לילך אחר אביו אע"פ שהבן הוא נתבע ודר בעיר אחרת שזהו כבוד אביו אבל האב חייב לשלם לבן הוצאות, דאינו חייב לכבדו משל בן (במהרי"ק שורש נח) כמו שנתבאר.

כלומר, כשהתובע הוא האב, יכול הוא לחייב את הבן הנתבע להתדיין בביה"ד שנמצא במקומו של האב בניגוד לכלל, שמקום הדיון נערך בביה"ד שנמצא במקומו של הנתבע.

יחסי הורים וצאצאים

מכון 'צומת', אלון שבות תשע"ד

הלכה זו מיושמת אף כיום ומעוגנת בתקנות הדיון שהותקנו ע"י מועצת הרבנות הראשית לישראל וחבר דייני בית-הדין הרבני הגדול. בתקנות הדיון בבתי הדין הרבניים בישראל התשנ"ג נקבע בתקנה ז' שהמשפט במקום הנתבע והתובע הולך אחר הנתבע. בתקנה י"א נקבע:

תביעה של הורה נגד בנו אפשר להגיש גם לבית-הדין של מקום ההורה, ובית הדין יחליט אם ההוצאות הנוספות הכרוכות בכך יחולו על התובע.

ב. אין כופין על מצוות כיבוד אב, שמתן שכרה בצידה

הלכה זו שמחייבים את הבן להתדיין בעירו של האב משום כיבוד אב תמוהה. בחולין קי, ב נאמר:

אדהכי אייתוה לההוא גברא דלא הוה מוקר אבוה ואמיה כפתוהו אמר לו שבקוהו דתניא כל מצות עשה שמתן שכרה בצדה אין בית דין שלמטה מוזהרין עליה.

ורש"י שם כתב וז"ל: "שמתן שכרה בצדה – למען יאריכון ימך (שמות כ), לכך פירש מתן שכרה לומר אם לא תקיימנה זהו עונשו שלא תקבל שכר".

מבואר בגמרא בחולין דאין לכפות על מצוות כיבוד אב ואם כי זו מצווה שמתן שכרה בצדה ("למען יאריכון ימך") וכן מובא בב"י (יר"ד ס"ס רמ), וברמ"א (יר"ד רמ,א):

אין בית דין כופין על מצוות כיבוד אב ואם דהווי ליה מצות עשה שמתן שכרה בצדה שאין בית דין כופין עליה.

נמצא שפסקי הרמ"א סותרים זה את זה. מצד אחד פסק הרמ"א שאין כופין על מצוות כיבוד אב ואם, ומאידך פסק הרמ"א לחייב את הבן הנתבע להתדיין בעירו של התובע משום כיבוד אב ולכאורה משמע שאף יכפו על כך.

ג. שיטות הראשונים בביאור הכפייה בצדקה וההשלכות לקביעת מקום הדיון

והנה בגמרא (ב"ב ח,ב וכתובות מט,ב) מובא שכפו לתת צדקה ושאלו התוס' (ב"ב ח,ב תוד"ה אכפייה, כתובות מט,ב תוד"ה אכפייה וחולין קי,ב תוד"ה כל)

הרי מצות הצדקה היא מצווה שמתן שכרה בצדה ("כי בגלל הדבר הזה יברכך") ומדוע כופין עליה?

ובתוס' הנ"ל הובאו כמה הסברים:

- א. הכפייה בצדקה היתה בדברים בלבד (ר"ת).
- ב. הכפייה נעשתה לאחר שקבלו עליהם שיכופו אותם גבאי הצדקה (ר"ת).
- ג. בצדקה כופין כי יש גם לאו (לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ) (ר"י).
- ד. ב"ד אינם מחויבים ומוזהרים לכפותו (ריצב"א וכן משמע בירושלמי ומשמע דרשאין לכפותו).
- ה. בני העיר קצבו כמה יתנו לצדקה ולכן כופין כי רשאין בני העיר להסיע על קיצתן (תוס' בכתובות).

יש לבחון האם תירוצי תוס' יועילו לעניננו. התירוצ' שהכפייה מועילה כי קבלו עליהו יכול להסביר מדוע יש תוקף לתקנות הדיון שכופות במקרה זה כיבוד אב ויסודם מדין קבלו עליהו. ברם עדיין צריך עיון מדוע פוסק הרמ"א באופן כללי לחייב את הנתבע – הבן בכיבוד אב ולהתדיין בעירו של אביו התובע גם כאשר אין מצב של קבלו עליהו. גם בתקנות הדיון לא הוחלט על דין זה רק מצד קבלו עליהו אלא צויין פסקו של הרמ"א ב"ד רמ סעיף ח כמקור לדין זה (ראה במקורות לתקנות הדיון תש"ך). כיוצ"ב לפי ההסבר (בתוס' בכתובות) שהכפייה בצדקה כי איירי בקצבו ורשאין בני העיר להסיע על קיצתן לא ברור מדוע כופין על הנתבע את מקום הדיון מדין כיבוד אב.

גם לפי ההסבר שבצדקה יש לאו ולכן כופין על הצדקה לא מובן מדוע יכפו על מקום הדיון בגין כיבוד אב.

לפי ר"ת ניתן לכפות במ"ע שמתן שכרה בצידה כשהכפייה היא בדברים (וראה ט"ז יו"ד רמ סק"א דשרי קצת כפייה). גם לשיטה זו צ"ע שהרי ברמ"א נראה שאנו עושים כפייה גמורה ולא רק קצת כפייה או כפייה בדברים בלבד: מחייבים את הנתבע להתדיין במקומו של התובע מצד כיבוד אב ואם יסרב ניתן אף להוציא ממנו ממון.

ד. מחלוקת הפוסקים האם ב"ד רשאי לכפות על קיום מצוות עשה שמתן שכרה בצידה

לפי השיטה שיסודה בירושלמי שבמצוות עשה שמתן שכרה בצידה רשאים לכפות אך אין מחויבים לכפות, נוכל ליישב שאלתנו. באם אכן יש רשות לב"ד לכפות במ"ע שמתן שכרה בצידה נהי דאין חובה לכפות אך מאחר ורשאים, לכן ניתן להבין מדוע כופין על כיבוד אב לעניין מקום הדיון, אך אין זה פשוט שדעה זו מוסכמת לכ"ע וכפי שנבאר.

שיטה זו שמקורה בירושלמי, הוזכרה בתוס' לעיל בשם הריצב"א והובאה ברמ"א (ח"מ צז, טז) בשם תשובת הרמב"ן. משום כך פסק הרמ"א שם שמצוות השבת העבוס היא מצוות עשה שמתן שכרה כתוב בצדה ולכן אין ב"ד של מטה מחויבין לכוף עליה, אבל אם רוצים לכוף הרשות בידם.

הסמ"ע (צז סקל"ו וביתר אריכות בסי' קז סק"ב) כותב שהתוס' והרא"ש חולקים וסוברים שבמ"ע שמתן שכרה בצידה, אין ב"ד רשאים לכפות והסכים עמו קצות החשן (קז סק"א) וציין שמהרמב"ם והטור משמע שאין רשאים לכפות. ואילו הש"ך (ס"ז צז סק"י וס"ק סק"א) סובר שכו"ע סברי כרמב"ן שרשאים לכפות.

השו"ע (ח"מ קז, א) כותב שלפני תקנת הגאונים אין כופין את היורשים לפרוע חוב אביהם ממטלטלי, אבל מצוה עליהם לפרוע חוב אביהם והרמ"א לא העיר על כך.

הסמ"ע (סק"ב) מביא דברי הטור שאין כופין, כי זו מצוות כיבוד אב שמתן שכרה בצידה ותמה הסמ"ע מדוע הרמ"א לא פסק כאן כתשובת הרמב"ן שהביא בסי' צז גבי השבת העבוס, שנהי שלא מחויבין לכוף, אך רשאים לכוף. וכיוצא"ב קשה על הרמ"א ביר"ד סי' רמ גבי מצוות כיבוד אב שאין כופין ולא ציין הרמ"א שרשאים לכפות.

הש"ך (קז סק"א) סובר שדינו של הרמב"ן שרשאים לכוף מוסכם לכ"ע (וכפי שהזכרנו לעיל) ומבאר שדין זה פשוט ולכן הרמ"א לא טרח לציין בכל מקום וסמך על מה שהזכירו בסי' צז גבי השבת העבוס.

הסמ"ע (קז סק"ב) סובר שיש מחלוקת ראשונים האם רשאים ב"ד לכוף במ"ע שמתן שכרה בצידה ומשום כך כותב הסמ"ע שהרמ"א דקדק בדבריו. מכיוון שיש מחלוקת הפוסקים סובר הרמ"א שמספק אין רשאים לכוף כאשר בכפייה אנו

נחשבים כמוציאים מידו. לפיכך, בכיבוד אב אין כופין את הבן, כי הרי זה "כאילו באנו להוציא מידו שיטריח נפשו במקום שיש פלוגתא בדבר" ולכן גם אין כופין היורשים להוציא ממון שברשותם שאינו משועבד (מטלטלין) כדי לפרוע חוב אביהם "משא"כ בהשבת העבוט דמשכון עומד ברשות הלווה ולא מיקרי הוצאה מידו במה שכופין אותו (את המלווה) להשיב העבוט"¹.

מכאן עולה שלפי הרמב"ן והריצב"א וכך פוסק הש"ך רשאי ב"ד לכופ על כיבוד אב ונוכל בכך להבין מדוע כופין משום כיבוד אב על מקום הדיון (ונצטרך להוסיף שמאחר ובדרך כלל רשאי לכופ, כאן הוחלט מסיבות כלשהן שכופין ולא נתנו אפשרות לכל ב"ד לשקול האם לכפות או לא). ברם, לפי הסמ"ע והקצות יש ראשונים שחולקים וסוברים שאין רשאי לכופ ולדידהו עדיין צ"ע מדוע כופין בכיבוד אב בעניין מקום הדיון.

וגם לפי שיטת הסמ"ע שמספק רשאי לכפות כאשר אין הכפייה מוציאה מידי המוחזק צריך עיון שהרי בכפייה על מקום הדיון אנו כופין את הנתבע לטרוח בגופו וללכת להתדיין במקום רחוק ולפי הסמ"ע בכגון זה אין כופין (וכפי שכתב גבי מצוות כיבוד אב בכללה, שאין כופין אותו שיטריח נפשו כשיש מחלוקת אם כופין). יתכן ונמצא אולי ישוב לדברים לכשנדון בדברי האחרונים בגדר הדין של מ"ע שמתן שכרה בצידה אין כופין עליה.²

1. הרב אריה אסולין הקשה דלכאורה לפי הסמ"ע המלווה נחשב כמוחזק במשכון ולכן כתב הסמ"ע (סי' צז בסמ"ע סקמ"ד ובפרישה סקל"ד וכע"ז בקצה"ח שם סק"י) דלבעה"ת אם החזיר ללווה כסות יום ביום בעדים אע"פ שהלווה נאמן לטעון החזרתו (למשכון) למלווה, אין הוא נאמן לטעון פרעתי החוב תוך זמנו במיגו שהחזרתי המשכון, דהווי ספק בגמרא (מיגו נגד חזקת אין אדם פורע תוך זמנו) ולא מהני להוציא דהמלווה מוחזק במשכון (והש"ך צז סק"א פליג וסובר דמהני המיגו וכ"נ בנתיבות) ומאחר ולפי הסמ"ע המלווה מוחזק במשכון, צ"ע מש"כ בביאור שיטת הרמ"א דכופין המלווה להשיב העבוט דלא מיקרי הוצאה ממוחזק.

2. מקורות רבים מובאים בשד"ח כרך ה' מערכת מס כלל קויקי ובאחרונים דנו בכך מכמה אנפין כגון בשיטת ר"י שכשיש לאו כופין ועוד וראה בב"ב ח מש"כ בקובץ שעורים ובשיעורי ר"ש רוזובסקי וכן במל"מ גבי הענקה ועוד ואכמ"ל.

ה. התובע הולך אחר הנתבע – מעיקר הדין או מכוח תקנה?

ונראה שיש מקום ליישוב נוסף של שאלה זו לאחר שנברר מהו גדר הדין שהתובע הולך אחר הנתבע. דין זה נפסק ברמ"א חו"מ יד,א ובביאור גדר הדין ישנה שאלה בסיסית – כיצד מתיישב הכלל שהתובע הולך אחר הנתבע עם דברי הגמרא בסנהדרין לא,ב שבויכוח על מקום הדיון ק"ל שעבד לווה לאיש מלווה וידונו לפי רצון המלווה וכ"פ הרמב"ם פ"ו דסנהדרין ובשו"ע חו"מ ר"ס יד ולא רק בהלוואה אלא גם בתביעות נוספות. מדוע פסק הרמ"א שלנתבע עדיפות לעניין מקום הדיון, כאשר לפי הגמרא והפוסקים יש עדיפות לתובע.

בביאור גדר הדין של התובע הולך אחר הנתבע וישוב הסתירה הנ"ל בין זכות התובע לזכות הנתבע, ראה מה שכתבתי באריכות בכתלנו ט"ו עמ' 383 ואילך והעולה משם שהכלל שהתובע הולך אחר הנתבע נובע משתי סיבות עיקריות:

א. זכות הנתבע מעיקר הדין

1. כי הוא מוחזק בממונו (בעל העיטור אות ב' בירורין ע"פ הירושלמי, גר"א וכ"נ בחכם צבי ובשער המשפט).
2. כי הוא מוחזק בגופו ואין לחייבו ללכת לדון במקום אחר (שו"ת שיבת ציון סי' צח).

ב. זכות הנתבע נוצרה כתקנה שאינה מעיקר הדין. יסוד התקנה:

1. לטובת הנתבע – מפני הרמאין ומחשש לתביעת סרק (לבוש וכנסה"ג).
2. תקנה לטובת התובע (או לטובת הצבור) שהנתבע יהיה "ציית דינא" (מהריב"ל ח"ג סי' צז וכן מבין האג"מ חו"מ ח"א סי' ה בדעת הגר"א).
3. תקנה (לטובת הצבור) למנוע קטטות היכן ב"ד חשוב יותר (מהרשד"ם).

ו. זכות הנתבע מכוח תקנה – השלכות לכיבוד אב

והנה, לפי השיטה שהכלל שהתובע הולך אחר הנתבע יסודו בתקנה לטובת הנתבע מחשש לתביעות סרק, יש ליישב בפשיטות שכאשר כנגד החשש לתביעות סרק ניצבת מצוות כיבוד אב הוחלט שלא לתקן התקנה ויחזור עיקר הדין שיש זכות לתובע. דהיינו, אנו לא כופין את הנתבע משום כיבוד אב, אלא שכאשר יש כיבוד אב לא עשינו תקנה לטובתו וחוזר המצב לעיקר הדין. (וכע"ז כתבו בהלכה פסוקה חו"מ סי' יד הע' 140). כיוצ"ב י"ל שאם זו תקנה לטובת הצבור אזי במקום כיבוד אב לא תקנו וכמו"כ אם זו תקנה לטובת התובע (שהנתבע יהיה "ציית דינא") יכול התובע לומר אי אפשרי בתקנה"ח ולכן כשיש מצוות כיבוד אב יוכל האב־התובע לכופ את הבן הנתבע לדון במקום האב.

ז. זכות הנתבע מכח מוחזקותו – השלכות לכיבוד אב

לפי השיטות שהכלל שהתובע הולך אחר הנתבע הוא מעיקר הדין כי הנתבע הוא מוחזק, עדיין צריך עיון מדוע בגלל כיבוד אב יכפו את הנתבע לדון במקום התובע ואף יוציאו ממנו ממון, הרי אין כופין על מצוות כיבוד אב.

לפי השיבת-ציון מוחזקותו של הנתבע היא בגופו שאין להטריחו למקום אחר והיה אולי מקום לומר, שכל עוד אין הנתבע מוחזק בממון לעניין מקום הדיון אלא רק מוחזק בגופו, בכה"ג שרי לכפות משום כיבוד אב. אך הסבר זה דחוק, כי במצוות כיבוד אב בדרך כלל הטירחא היא בגופו ולא בממונו (שהרי אם יש לאב ממון, כיבוד האב הוא בגופו של הבן אך בממונו של האב) ואעפ"כ קי"ל שאין כופין את הבן לטרוח בגופו משום כיבוד אב דהווי מ"ע שמתן שכרה בצידה. גם לשיטות שהנתבע מוחזק בממונו לעניין מקום הדיון לא מצאנו ישוב לשאלתנו.

ח. זכות לבית דין לקבוע מקום הדיון

לענ"ד ניתן ליישב שאלה זו כדלהלן. בעניין מקום הדיון עסקנו בשאלה האם קביעת מקום הדיון היא זכותו של התובע או זכות הנתבע. אך יש מקום לומר שיש גם זכות לביה"ד לקבוע את מקום הדיון. ב"ד קבוע בעירו אינו יכול להחליט באופן שרירותי שלא לדון בתביעה כלשהי ללא סיבה מוצדקת. אך כאשר יש סיבה מוצדקת (כגון, חשש נגיעה) רשאי ביה"ד עצמו להחליט שאין הוא דן בתביעה כאשר יש ב"ד במקום אחר שיכול לדון בה וממילא ידון

בתביעה, ביה"ד הקרוב ביותר שמחוץ לעיר זו (כשם שאם אין ביה"ד בעירם של התובע והנתבע ידון בכך ביה"ד הקרוב ביותר לעירם).

כאשר קיום הדיון במקומו של הנתבע כרוך במעשה איסור שיעשה הנתבע, זוהי ודאי סיבה מוצדקת שביה"ד יחליט שהדיון יהיה במקום אחר שבו לא יעשה האיסור.

במקרה בו אב תובע את בנו והם אינם גרים באותה עיר חייב הבן-הנתבע, משום כיבוד אב, לוותר על זכותו כמוחזק (בגופו או בממונו) לעניין מקום הדיון. על פי מה שביארנו אין כופין את הבן על חיובו זה כי זו מצוה שמתן שכרה בצידה. ברם, חיובו של הבן מהווה סיבה מוצדקת לפיה רשאי ביה"ד שבעירו של הבן-הנתבע להחליט שהוא לא מוכן לדון בתביעה כי לפי ההלכה חייב הבן לדון בעירו של האב. ביה"ד אינו רוצה לסייע לבן לעבור על מצוות כיבוד אב ולהיות שותף לכך וזו סיבה מוצדקת מאד שבגינה רשאי ביה"ד (ומסתבר שאף חייב) לסרב לדון ולקבוע שידונו במקום אחר. כיוצא בזה רשאי גם ביה"ד בעיר הקרובה למקום הנתבע לסרב לדון בתביעה משום כיבוד אב וכן יכולין לסרב כל שאר בתי הדין שמחוץ לעירו של התובע. נמצא שבמקרה זה ישאר רק ביה"ד אחד שמוכן לדון בתביעה והוא ביה"ד שבעירו של התובע. במקרה שיש ביה"ד אחד בלבד והוא בעירו של התובע פשיטא שאין הנתבע רשאי לומר שהתובע הולך אחר הנתבע כי אין ביה"ד במקומו של הנתבע וממילא יכול התובע לכופ את הנתבע להתדיין בביה"ד שבעירו של התובע.

נמצא, שדינו של הרמ"א שמחייבין את הבן-הנתבע לדון בעירו של האב-התובע אינו כפייה על מצוות כיבוד אב אלא תוצאה דממילא. משום חיוב הבן במצוות כיבוד אב רשאי ביה"ד שבעיר הנתבע שלא לדון בשוא"ת וממילא יכול התובע לכופ את הנתבע לדון בעיר התובע.

הבאנו לעיל הדעה שביה"ד רשאי לכופ על מ"ע שמתן שכרה בצידה. ישנה דעה שביה"ד אינו רשאי לכופ כפייה רגילה אך כפייה קצת או כפייה בדברים כופין. מסתבר שגם החולקים וסוברים שאין ביה"ד רשאי לכפות ואפילו לא כפייה בדברים, יודו שאם יש תוצאה דממילא של כפייה עקיפה באופן פאסיבי של שוא"ת שנובעת מזכות של צד שלישי, דכה"ג לכו"ע שרי ואינו נחשב כלל ככפייה

על המצוה. משום כך נלע"ד דלפי כל השיטות יובן מדוע יכפו את הבן הנתבע לדון בעירו של האב התובע.³

ט. סיכום

מדברי הרמ"א ומהר"ק שהוא מקורו של הרמ"א מסתבר שיש מקום לכופ בבי"ד את הבן הנתבע משום כיבוד אב לדון בבי"ד שבמקום התובע, בעוד שהכלל הרגיל הוא שהתובע הולך אחר הנתבע. ולכאורה קשה הרי אין כופין על מצוות כיבוד אב שמתן שכרה בצידה. ומשום כך בשו"ת אמרי יושר (ח"א סי' לח) נשאר בצ"ע אם יכולים לדון הבן כמסרב.

הבאנו שלושה הסברים ביישוב העניין:

1. יש שיטה שאין **חייבים** לכפות, אך רשאים לכופ על מ"ע שמתן שכרה בצדה.
2. יש דעות שזכות הנתבע, שהתובע הולך אחר הנתבע, יסודה בתקנה, וי"ל שבמקום שיש כיבוד אב לא תיקנו.
3. לפי השיטה שהנתבע מוחזק ולכן התובע הולך אחר הנתבע י"ל שמשום חיובו של הנתבע לכבד את אביו נהי שאין כופין אותו אך ביה"ד שבעירו רשאי להסתלק מלדון וממילא ידון בכך ביה"ד שבעירו של התובע. אין זו כפייה אלא תוצאה דממילא.

[בדרך אגב יש להעיר שבתקנות הדיון תש"ך נקבע שההוצאות הנוספות הכרוכות בקיום הדיון בביה"ד של מקום ההורה יחולו על ההורה. בתקנות הדיון תשנ"ג נקבע שביה"ד יחליט בעניין ההוצאות הנוספות. ישנם מקרים שבהם מחויב הבן

---

3. יש להבהיר שהבן מחויב לטרוח בכיבוד האב אך אינו חייב להפסיד ממון בשל כך (כי הוצאות כיבוד אב הם משל אב וכדלעיל). יתכן ושינוי מקום הדיון עשוי לשנות את תוצאתו, כגון, במקרה שבו יש מחלוקת בעניין קים לי ומנהג ביה"ד שבמקום הנתבע שהוא רשאי לטעון קים לי ומנהג ביה"ד שבמקום התובע שאינו רשאי לטעון קים לי. אם כללי קים לי נקבעים לפי מנהג עדתו או מקומו של הנתבע, אזי שינוי מקום הדיון לא ישנה את תוצאתו. אך אם כללי קים לי נקבעים לפי מנהג ביה"ד שדן בתביעה, אזי שינוי מקום הדיון ישנה את תוצאתו.

כאשר שינוי מקום הדיון נעשה עקב מצוות כיבוד אב, אין הצדקה שהנתבע יפסיד עקב זאת את זכותו לטעון קים לי וכן פסק בשו"ת הון יוסף סימן כה.

(מדין צדקה ו/או מדין כיבוד אב) להאכיל את האב מכספי הבן (כגון כשיש לבן ואין לאב וראה שו"ע ורמ"א יו"ד רמ"ה ובנו"כ). יתכן ומשום כך שונתה התקנה באופן שביה"ד יחליט בעניין ההוצאות הנוספות. ראה גם בספר סדר הדין בביה"ד הרבני – פרופ' אליאב שוחטמן עמ' 267 ואילך שהביא מקורות והרחבות בעניין תקנה זו].